

Redactioneel

Oorspronkelijk had de redactie dit jaar willen afsluiten met een themanummer over het cultuurlandschap. Door technische en personele problemen is dat niet geheel gelukt. Daarom in dit nummer twee artikelen over het cultuurlandschap en de belofte dat wij ook in de volgende jaargang opnieuw aandacht aan dit onderwerp zullen besteden.

Na de term erfgoed is de term 'cultuurlandschap' misschien wel het beste voorbeeld hoe een begrip plotseling heel populair wordt maar tegelijkertijd de betekenis daarvan zo ver wordt uitgebreid dat spraakverwarring ontstaat. Binnen de brede opvatting hoort impliciet een ander begrip namelijk 'het natuurlijk landschap'. In Nederland ligt dit moeilijk, omdat wij weten dat vrijwel al ons landschap gemaakt is en in die vorm alleen door grote inzet en bereidheid te handhaven is. De laatste tijd wordt regelmatig gesproken over een gebied aan de 'natuur teruggeven'. Net als bij 'nieuwe natuur maken' gaat het dan om nauwkeurig uitvoeren en beheren om tot een gewenst – dus cultureel bepaald – landschap te komen.

Kennelijk is het begrip 'cultuurlandschap' zo wervend, dat bij de fusie van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, deze term in de naamgeving als verbinding tussen archeologie en monumentenzorg gekozen werd. Wim Denslagen, zelf naast hoogleraar monumentenzorg werkzaam in de nieuwe Rijksdienst (RACM) bij de afdeling 'cultuurlandschap', toont in zijn artikel 'boerenbedrog' aan dat er weliswaar nieuwe aandacht voor het cultuurlandschap is, maar dat het bestaande instrumentarium al mogelijkheden biedt om het 'landschap' te beschermen. Het gaat eerder om een andere schaal waarop de vernieuwing en het behoud van het bestaande of zelfs onlangs verdwenen landschap en de verstedelijking in de toekomst zal worden gewaardeerd. Om dat te kunnen, is afgewogen thematisch onderzoek dringend gewenst.

Een mooi voorbeeld is het daarop volgende artikel van Michel Lascaris en Hans Renes over vluchtschansen in Midden-Limburg. Een functioneel element uit het verleden dat nu de gelaagdheid van het fysieke landschap toont maar ook voor de verankering van de herinnering kan dienen. Hoeveel fysiek origineel materiaal aanwezig moet zijn, ondersteund met kaartmateriaal en andere beschikbare bronnen, is de

vraag. Kan uitsluitend een virtuele herinnering voldoen indien we een nauw verwant onderwerp nader bekijken, bijvoorbeeld de effecten van de nota en de subsidie-stroom 'Belvedere'. Een ieder die de 'Limes Atlas' in handen heeft gehad, zal gemerkt hebben hoe wervend een grootschalig thema kan zijn ook als er op het niveau van het maaiveld vrijwel niets te zien is van deze grens die het hart van ons land doorsnijdt. Een grens die nu juist aanschouwbaar wordt gemaakt dankzij nieuwe ontwerpen, die soms tegelijkertijd de sporen van een recenter cultuurlandschap uitwissen. De geschiedenis van de nota Belvedere maar ook de spanning tussen natuur en cultuur zal het komend jaar verder aan de orde komen.

Het derde artikel over de Nederlandse Handel-Maatschappij in Jakarta door Radboud van Beekum sluit goed aan op het vorige themanummer 'Amsterdam' van het *Bulletin*. Het dubbelnummer werd namelijk gepresenteerd tijdens een studiedag in het nieuwe thuis van het Bureau Monumentenzorg & Archeologie van de gemeente Amsterdam, het voormalige hoofdkantoor van Nederlandsche Handelsmaatschappij, dat nu naar zijn ontwerper het 'De Bazel gebouw' heet. De Bazel overleed helaas ruim voor de voltooiing van het kolossale bankgebouw aan de Vijzelstraat. Zijn rechterhand Cornelis van de Linde was tenminste daarna, maar waarschijnlijk ook al daarvoor mede verantwoordelijk voor het Amsterdamse gebouw, en zou later samen met A.P. Smits vorm geven aan het overzeese hoofdkantoor van dezelfde maatschappij in Batavia. Zo ontstaat een boeiende vergelijking tussen architectuur die enerzijds tot stand kwam in een bestaand stedelijk 'landschap' en anderzijds bepaald werd door de tropische, semi-landelijke setting aan de rand van een stad die pas in de 20e eeuw tot metropool zou uitgroeien.

Namens de redactie, Rob Dettingmeijer